

Kurban, propisi i preporuke

Dolaskom Kurban-bajrama ponovo se aktueliziraju pitanja propisa o kurbanu i njihove praktične primjene. Šerijatski propisi o kurbanu su manje-više poznati i na njih se svake godine podsjeća na različite načine. Svi vjernici nastoje da se što bolje upoznaju sa ovim propisima i nastoje da ih što dosljednije provedu u praksi. Upravo zbog primjene ovih propisa kurbansko meso se smatra najhalalnijim, pa su stoga propisi o klanju kurbana preuzeti kao osnova za definiranje standarda za halal klanje životinja koje se obavlja u industrijskoj proizvodnji. Stoga se bez dvojbe može konstatirati da se preporuke o postupanju sa kurbanima, uz izvjesne izuzetke u pogledu njihove starosti, ne primjenjuju se samo u danima Bajrama, već i u drugim prilikama tokom cijele godine. Iako su propisi o kurbanu predstavljaju osnovu za halal klanje, halal standardima je ova oblast dodatno unaprijeđena, posebno u dijelu koji se odnosi na kontrolu zdravlja životinja, ishranu, te jasno definiranje uvjeta za mjesto za klanje, načina sputavanja životinja i samog čina klanja. Svi ovi zahtjevi halal standarda imaju svoje šerijatsko utemeljenje, a istovremeno ispunjavaju propise o dobrobiti životinja, zdravstvenoj ispravnosti, higijeni, te zaštiti ljudi na radu.

Agencija za certificiranje halal kvalitete, kao specijalizirana institucije Islamske zajednice, sustavno radi na implementaciji zahtjeva halal standarda u mesnim industrijama kao najkompleksnijem segmentu prehrambene industrije. Propisi o halal klanju obuhvataju ukupni lanac proizvodnje koji počinje sa ishranom životinja i postupanjem s njima prije, u toku i nakon klanja, te ukupnu tehnologiju prerade mesa. Imajući u vidu da su propisi o kurbanskom i industrijskom halal mesu identični, ovim tekstom želi se ukazati na pojedine odredbe Halal standarda čijom bi se primjenom mogla pospješiti praksa klanja kurbana. U ovom tekstu sadržani su odgovori na najčešće postavljana pitanja o kurbanima koja su upućena Agenciji za certificiranje halal kvalitete, kao i opće napomene o postupanju sa životinjama. U pripremanju odgovora na ova pitanja Agencija se rukovodila zahtjevima halal standarda i saznanjima o različitim pojavama i praksama sa kojima se susretala u svom radu.

Propisi o kurbanu

Propisi o kurbanu utemeljeni su na Kur'anu i Sunnetu. Klanje kurbana je vadžib za svaku muslimansku porodicu koja je to u mogućnosti, a propisano je riječima Uzvišenog: „*Zato se Gospodaru svome moli i kurban kolji!*“ (EL-Kewser, 2.). Klanje kurbana ima veliku vrijednost. To najbolje potvrđuju riječi Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: „*Čovjek na Kurban-bajram ne može ništa draže Allahu uraditi, nego da pusti krv kurbana. Na sudnjem danu ona (zaklana životinja) će doći sa svojim rogovima, papcima i runom. Kurbanska krv stiže do Allaha prije nego što padne na zemlju. (Tirmizi i kaže da je sahih)*

Propisi o kurbanu se u najkraćem mogu sažeti u četiri kategorije:

a) Starost životinja namijenjenih za kurban

- Da bi se ovca mogla zaklati kao kurban treba da bude stara blizu godinu dana,
- za kozu važi pravilo da je napunila jednu i ušla u drugu godinu,
- za kravu da je napunila dvije godine i ušla u treću, a
- deva treba da je napunila četvrtu godinu i ušla u petu.

b) Zdravlje i fizička ispravnost kurbana

- Kao kurban se kolje životinja koja je potpuno zdrava i bez ikakvih fizičkih mahana.
- Životinja namijenjena za kurban ne smije biti ćorava, hroma, iščupanog roga i uha iz korijena,
- bolesna niti previše mršava.

c) Vrijeme klanja kurbana

Vrijeme klanja kurbana nastupa ujutro poslije klanjanja bajram namaza, u skladu sa riječima Božijeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: „*Onaj ko je (kurban) zaklao prije bajram-namaza, neka ga ponovo zakolje!*“ (*Mutefekun alejhi*).

Ukoliko neko ne stigne zaklati kurban prvi dan Bajrama može ga zaklati drugi, pa i treći dan Bajrama.

d) Šerijatsko klanje životinja

Svi uvjeti koji su vezani za ispravnost šerijatskog klanja, uopšteno važe i za kurban:

- podobnost osobe koja kolje,
- izgovor tesmijje (Bismillahi Allahu ekber) prije klanja,
- presjecanja vratne krvne žile, jednjaka i dušnika i
- klanje izvršiti oštrim nožem (koji kolje svojom oštrinom, a ne svojom težinom, odnosno silinom pritiska osobe koja kolje).

Najbolje je da svako svoj kurban lično zakolje. Međutim svi islamski pravници se slažu da se klanje kurbana može povjeriti drugoj osobi i da je tako zaklan kurban u potpunosti ispravan. Nije dozvoljeno davati kurbansko meso kao naknadu za klanje kurbana. Poželjno je da se prije klanja ugovori cijena usluge i da se ugovoreni iznos plati odmah po izvršenju usluge.

e) Podjela kurbanskog mesa

Pohvalno je kurbansko meso podijeliti na tri dijela:

- dio za potrebe ukućana,
- dio kao sadaku podijeliti siromasima i
- dio pokloniti prijateljima i komšijama.

Pored navedenog još se vodi računa da se sa životinjom koja je namijenjena za kurban postupa bolje nego sa drugim životinjama, u pogledu njenog tretmana, kvalitetnije ishrane i slično. Sita životinja je mirnija od gladne životinje, pa se stoga preporučuje da se kurban nahrani i napoji prije odvođenja na mjesto za klanje, što je u pojedinim slučajevima suprotno praksi koja se susreće u industrijskim klaonicama. Preporuka je da se sve vrijeme uči tekbir tako da kurban čuje učenje. Izgovaranje tekbira djeluje umirujuće na životinju i sa njom je lakše postupati.

Lijepo je da se prije samog čina klanja kurbana prouči dova, te da se nakon klanja kurbana klanjaju dva rekata nafle namaza i prouči dova kojom se Allah dž.š. moli da primi ovu žrtvu.

Halal klanje životinja

Osnovni zahtjevi u vezi sa postupanjem sa životinjama namijenjenim za halal klanje imaju svoje utemeljene u šerijatskim propisima i, kako je već rečeno, identični su sa propisima o kurbanu. Bitna karakteristika halal standarda je da je postupak standardiziran, odnosno definiran tako da se može primijeniti u industrijskim proizvodnjama. Dodatno, standardi utvrđuju i postupke vanjske kontrole koja je uvjet za dobijanje halal sertifikata.

Bosansko-hercegovački *Halal standard BAS 1049:2010 Halal hrana, zahtjeve i mjere*, između ostalog definiše postupke prije klanja životinja i postupke halal klanja krupne i sitne stoke.

Opći zahtjevi za halal klanje

- Životinja namijenjena za klanje mora biti halal,
- Životinja za klanje mora biti zdrava,
- Mora se posjedovati potvrdu o izvršenom veterinarskom pregledu koja potvrđuje da je životinja zdrava,
- Životinja za klanje mora biti živa u trenutku klanja,

- Životinje koje su napunile 1/3 perioda gravidnosti ne smiju biti zaklane,
- Životinja za klanje mora biti prethodno hranjena dozvoljenom hranom bez primjesa porijeklom od drugih životinja, hormona ili sedativa,
- Mora se obezbijediti odmor u adekvatnim uvjetima za životinje koje su transportovane iz daljine,
- Postupanje sa životinjama u svim fazama mora biti humano i ne smije uzrokovati njihovo mučenje,
- Osoba koja obavlja čin klanja mora biti musliman, psihički zdrav i osposobljen za tu aktivnost.

Postupci prije klanja životinja

Životinje upućene na klanje trebaju biti bez izmeta, urina i drugih nečistoća na sebi. Zaprljane životinje treba očistiti u oborima, ukoliko za to postoje uvjeti, ili u izdvojenim objektima za pranje životinja. Nakon pranja životinje je potrebno zadržati i ne upućivati na klanje dok su mokre.

Posebnu pažnju treba posvetiti kako bi se izbjeglo miješanje različitih skupina životinja tokom smještanja u obore, čišćenja i sprovođenja do prostora za klanje. Usmeravanje životinja za klanje kroz koridore do mjesta za klanje mora se obavljati na human način. Moraju se osigurati uvjeti da životinje koje čekaju u redu ne vide one koje se kolju ili su već zaklane (uz pomoć pokretnih zastora ili sistemom pregrada).

Postupak halal klanja krupne i sitne stoke podrazumjeva da će životinja biti zaklana nakon što je sputana i po mogućnosti položena na lijevu stranu i okrenuta prema Kibli (smjer Mekke). Moraju se poduzeti adekvatne mjere da se smanji patnja prilikom sputavanja ili polaganja životinje. Već sputana ili položena životinja ne smije se dugo zadržavati u tom položaju (najviše 20 sekundi).

- a) Osoba koja kolje, prije klanja životinje, obavezna je izgovoriti tesmiju, riječi "BISMILLAHU ALLAHU EKBER" što znači "U ime Allaha, Allah je najveći!". On ne smije spomenuti bilo čije ime osim Allaha, u protivnom postupak neće biti halal. Ime Allaha mora se izgovoriti za svaku pojedinačnu životinju.
- b) Klanje se vrši samo jednom za svaku životinju. Metoda „piljenja - testiranja" kod klanja je dopuštena sve dok nož ne bude podignut sa životinje tokom klanja, a najbolje je klanje izvršiti u jednom potezu od ivice kože prema kičmi, a ne probadanjem vrata i izvlačenjem noža prema vani.
- c) Čin halal klanja započinje rezanjem vrata odmah ispod glotisa (Adamova jabučica) ili poslije glotisa za životinje sa dugim vratom.
- d) Činom klanja presijeca se dušnik (traheja / halqum), jednjak (ezofagus / mari) i obje karotidne arterije i vratne vene (jugularne / wadajain) kako bi se pospješilo krvarenje i smrt životinje. Krvarenje će biti spontano i potpuno. Vrijeme iskrvarenja će biti dovoljno dugo kako bi se osiguralo potpuno iskrvarenje i potpuna smrt životinje.
- e) Nije dozvoljeno odsijecanje glave, guljenje niti odsijecanje bilo kojeg dijela tijela dok ne nastupi potpuna smrt životinje (za krupnu stoku najmanje 5 minuta).

ZABRANA KORIŠTENJA PIŠTOLJA ZA OMAMLJIVANJE

Prilikom klanja životinja za različite svrhe (kurban, za vlastite potrebe, prehrambena industrija, itd.) strogo je zabranjena upotreba i korištenje bilo koje vrste pištolja za omamljivanje. Upotrebom pištolja dolazi do oštećenje mozga i kičmene moždine, životinja je u agoniji i trpi strašnu bol. Također zabranjeni su i drugi vidovi omamljivanja i obuzdavanja životinja (udarci maljem, čikićem i sl.) koji utiču na zdravstveno stanje životinje prije samog čina klanja. Takva životinja nakon omamljivanja se ne može vratiti u prvobitno stanje, jer su joj oštećenje vitalne životne funkcije. Prema islamskim propisima takva životinja spada u kategoriju strvi i zabranjena je za konzumiranje.

To je propisano kur'anskim ajetom u suri Al Maide, ajet 3:

"Zabranjuje vam se strv, i krv i svinjsko meso, i ono što je zaklano u nečije drugo ime, a ne u Allahovo ime, i što je udavljeno i ubijeno; i što je strmoglavljeno – i rogom ubodeno, ili od zvijeri načeto – osim ako ste ga preklali – i na žrtvenicima žrtvovano."

Za smirivanje ili sprječavanje nasilnog ponašanja životinje dozvoljena je upotreba elektrošokova. Dopušteni period i vrijednost električne struje za omamljivanje mora biti uspostavljena tako da ne usmrti životinju ili izazove trajne posljedice po njeno zdravlje.

**** Pokazatelji parametara omamljivanja putem elektrošoka kod krupne i sitne stoke**

Vrsta životinje	Napon (V)	Jačina (A)	Vrijeme (s)
Bik	100-120	2,50-3,50	15-30
Krave	100-120	2,00-3,00	10-15
Junad	90-100	1,50-2,50	9-12
Telad	70-80	0,50-1,20	7-9
Ovce	70-80	0,70-1,00	10
Koze	70-80	0,70-1,00	10

****Period potpunog iskrvarenja kod krupne i sitne stoke**

Vrsta životinje	Vrijeme iskrvarenja u minutama
Bik	3.00 – 4.00
Krave	2.50 – 3.00
Junad	2.00 – 3.00
Telad	3.00
Ovce	3.00
Koze	3.00

Preporuke

U skladu sa navedenim propisima o kurbanu i zahtjevima za halal klanje životinja potrebno je poboljšati praksu klanja kurbanu ukoliko su prisutna neka odstupanja. Poželjno je da svaka osoba lično zakolje svoj kurban, a ako to nije u stanju da uradi može prepustiti da to neko drugi uradi za njega. Alternativno, osoba koja želi lično zaklati svoj kurban ali to ne zna ili nema dovoljno iskustva, treba to obaviti uz pomoć druge stručne osobe. Važno je imati u vidu da je obaveza lijepog i nenasilnog postupanja sa kurbanom važnija od toga da neko lično obavi klanje svog kurbanu.

Jedno od značajnijih pitanja u vezi sa kurbanima je njihova ishrana. Česta je pojava da pojedine osobe kupe kurban i njihovu ishranu prepuste osobama od kojih su kupile životinju ili povjere nekome drugom. U vezi sa ishranom treba napomenuti da se sve životinje moraju hraniti u skladu sa njihovom prirodom. Svi kurbani su biljojedi i u njihovoj ishrani se ne smije koristiti bilo koja smjesa koja u sebi sadrži sastojke porijeklom od drugih životinja. Dakle, nije dozvoljena upotreba koštanog brašna, koncentrata koji u sebi sadrži masnoće animalnog porijekla ili hormone. Ukoliko postoji bilo kakva sumnja da je životinja hranjena navedenom hranom, ili je konzumirala druge nečistoće, potrebno je takvu životinju hraniti čistom hranom najmanje deset (10) dana, koliko je

potrebno da se organizam pročisti. Stoga je preporuka svakom vlasniku kurbana da ili lično hrani životinju ili da zahtijeva od osobe kojoj je povjerena ishrana kurbana da povede računa o čistoći hrane.

Od postupaka koji nisu dozvoljeni i koje treba izbjegavati mogu se izvojiti sljedeći:

- Životinja koja se kolje treba biti zaklonjena da je ne mogu vidjeti druge žive životinje,
- Oštrenje noža pred životinjom koju treba zaklati,
- Polaganje glave životinje na mjesto na kojem je ostala krv od prethodno zaklanih životinja,
- Odugovlačenje sa klanjem životinje koja je već oborena na zemlju,
- Upotreba tupog noža,
- Lomljenje vrata životinje prije nego nastupi smrt usljed iskrvarenja,
- Udaranje, mučenje ili bilo koja vrsta povređivanja žive životinje,
- Oštećenje kičmene moždine ubadanjem noža između vratnih pršljenova,
- Presijecanje krvnih sudova sječenjem niz vrat (od glave preme trupu),
- Ubadanje noža u srce ili sječenje životinje na bilo kojem dijelu tijela osim rezanjem vrata odmah ispod glotisa (Adamova jabučica).

Nakon što je životinja pravilno zaklana nastaje period iskrvarenja. Ukoliko je klanje pravilno obavljeno, odnosno ako su presječene samo vratne krvne žile, jednak i dušnik, životinja će postupno potpuno iskrvariti. Ako je prilikom klanja životinje povrijeđena kičmena moždina, oštećen mozak ili probodeno srce, u tom slučaju u tijelu životinje će se zadržati veća količina krvi. Konzumiranje krvi je zabranjeno, haram muslimanima. Istovremeno, naučna saznanja ukazuju na to da je krv najplodnija podloga za razvoj bakterija, meso u kojem ima krvi brže se kvari, teže se obrađuje i priprema i slabijeg je kvaliteta.

U slučajevima kada se vrši organizirano klanje u klaonicama preporučeno je da se ono obavlja u objektima koji ispunjavaju sve tehničke preduvjete za halal klanje i za to posjeduju halal certifikat. Ukoliko takve klaonice nisu dostupne treba obratiti pažnju da objekti u kojima se vrši klanje moraju zadovoljiti državne propise i imati važeću dozvolu za tu djelatnost. Osobe koje se angažiraju na poslovima klanja moraju biti osposobljene za tu aktivnost. Fizički uvjeti mjesta za klanje moraju zadovoljavati sljedeće kriterije:

- a) pogodan prostor za zdravstveni pregled životinja prije i poslije klanja,
- b) poseban prostor za klanje kako životinje koje idu na klanje ne vide životinje koje se kolju ili su prethodno zaklane,
- c) funkcionalni slivnici ili odvodi za krv na mjestu za klanje, te dostupnu vodu za sapiranje ostataka krvi,
- d) sistem za podizanje i transport zaklanih životinja kroz liniju obrade,
- e) oprema za vaganje,
- f) prostor za pranje trupla (voda pod pritiskom),
- g) oprema za pranje, dezinfekciju ili sterilizaciju prljavih alata (noževi, kuke, i sl.),
- h) higijenska sredstva i posude za pranje ruku,
- i) čista voda pod pritiskom mora biti dostupna u svakom trenutku i
- j) sve higijenske, dezinfekcijske i antiseptičke tekućine i sredstva moraju biti pogodni za upotrebu u sektoru proizvodnje halal hrane.

U okviru postojeće zakonske regulative nalazi se i nekoliko odredbi koje su obavezujuće prilikom kupovine kurbana:

- životinje moraju biti uredno i vidno obilježene ušnim markicama,

- prodavci za životinje moraju posjedovati urednu svjedodžbu-uvjerenje o zdravstvenom stanju za životinju koju prodaju ovjerenu pečatom i čitkim potpisom veterinara,
- broj ušne markice životinje mora biti identičan broju koji je upisan na svjedodžbi – uvjerenju,
- svjedodžba je valjana 10 dana od datuma izdavanja i može se besplatno produžavati do godinu dana ukoliko nije promjenjen zdravstveni status životinje,
- pri kupovini životinje namijenjene za kurban novi vlasnici su dužni svjedodžbu prepisati na vlastito ime u veterinarskoj organizaciji za što se plaća 50 % propisane naknade,
- uz sve navedeno potrebno se pridržavati svih preventivnih higijenskih mjera prilikom klanja životinja, obrade mesa i adekvatnog termičkog tretmana, čime će se spriječiti oboljenje ljudi,
- ukoliko postoje bilo kakve sumnje i nejasnoće u vezi sa životinjama, treba se obratiti najbližoj veterinarskoj stanici ili upravama za inspekcijske poslove.

U vezi sa svjedodžbama-uvjerenjima o zdravstvenom stanju životinje, potrebno je ukazati na problem liječenih životinja. Životinje koje su ranije oboljevale od pojedinih bolesti mogu biti uspješno izliječene i mogu ispuniti uvjete za kurban. Međutim, treba povesti računa o periodu koji je protekao nakon upotrebe pojedinih lijekova, jer je za svaki lijek utvrđena karenca. Karenca predstavlja period koji je potreban da bi se iz organizma životinje potpuno eliminirali ili očistili svi zaostaci nastali upotrebom nekog lijeka. Ukoliko karenca nije istekla meso životinje nije preporučeno konzumirati, kako ljudi jedenjem mesa ne bi zaostatke od lijekova unijeli u vlastiti organizam. Analizom uzoraka krvi moguće je utvrditi da li je životinja potpuno zdrava i da li je njeno meso zdravstveno ispravno. Veterinarski pregled je manji trošak nego liječenje posljedica koje mogu nastati konzumiranjem mesa oboljele životinje, pa se, stoga, posebno naglašava obaveza posjedovanja svjedodžbe-uvjerenja o zdravlju životinje. Ovo uvjerenje ujedno treba potvrditi da životinje ženskog spola nisu gravidne.

Obaveza svakog pojedinca i institucije je da uloži maksimum napora kako bi se spriječila mogućnost nastanka incidentnih situacija. Imajući u vidu činjenicu da su na našem prostoru zabilježeni slučajevi različitih bolesti životinja, u slučaju da se kod neke osobe pojave simptomi koji upućuju na trovanje hranom potrebno je hitno se obratiti ljekaru.

U danima Kurban-bajrama muslimani širom svijeta obnavljaju sjećanje na Ibrahima a.s. i žrtvovanjem kurbana očituju vlastitu predanost izvršavanju islamskih propisa. Propisi o kurbanu obuhvataju niz preduvjeta koje je potrebno zadovoljiti da bi klanje kurbana bilo obavljeno u skladu sa šerijatskim propisima. Kako je u novije vrijeme prisutna praksa klanja kurbana u industrijskim klaonicama, slijedenjem odrebi Halal standarda moguće je izvršiti prilagođavanje i na adekvatan način obaviti klanje kurbana i u takvim objektima. Slijedenjem šerijatskih propisa, zahtjeva Halal standarda i odredbi iz pozitivnog zakonodavstva, ostvaruju se pretpostavke da kurbani ispune svoju namjenu, budu upisani u dobra djela, a njihovo meso bude ukusan zalagaj koji koristi ljudskom organizmu.

Agencija za certificiranje halal kvalitete je otvorena za pružanje stručne pomoći pojedincima i institucijama u različitim aspektima halal hrane i ishrane. Sva pitanja i zahtjevi mogu se dostaviti putem e-maila agencija@halal.ba ili ličnim kontaktom putem telefona 035 258 427.

KURBAN KABUL OLSUN!